

เล่ม ๔๒ ปฎิฐาน ภาค ๓

อนุโลมทุกปฎิฐาน (ปัจจัยแห่งธรรมะหมวด ๒ กล่าวไปตามลำดับ) ตอนต้น

(พระไตรปิฎกเล่มนี้ คู่กับเล่ม ๔๓
กล่าวคือ เล่ม ๔๐ กับเล่ม ๔๑ คู่กันในการอธิบายธรรมะ หมวด ๓ จบ ๒๒ หมวด
แต่เล่ม ๔๒ กับเล่ม ๔๓ คู่กันในการอธิบายธรรมะ หมวด ๒ รวม ๑๔ หมวด
โดยเล่ม ๔๒ อธิบายได้ ๑๐ หมวด เล่ม ๔๓ อธิบายต่ออีก ๔ หมวด อันเป็นตอนจบ
ของธรรมะหมวด ๒ การตั้งวาระในแต่ละหัวข้อ คงตั้งได้ ๗ วาระ เช่นที่ผ่านมาแล้วใน
พระไตรปิฎก เล่ม ๔๐)

๑. เหตุทุกะ หมวด ๒ แห่งเหตุ^๑

(๑) ปฏิจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยธรรมที่เป็นเหตุ ธรรมที่เป็นเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย คือ อาศัย
ความไม่โลภ เกิดความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่หลง อาศัยความไม่คิดประทุษร้าย
เกิดความไม่โลภ ความไม่หลง อาศัยความไม่หลง เกิดความไม่โลภ ไม่คิดประทุษร้าย
อาศัยความโลภ เกิดความหลง อาศัยความหลง เกิดความโลภ อาศัยความคิดประทุษร้าย
เกิดความหลง อาศัยความหลง เกิดความคิดประทุษร้าย ฯ ล ฯ

วาระในระหว่างนี้ ตั้งแต่ (๒) ถึง (๖) เป็นเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

(๗) ปัญหาวาร วาระว่าด้วยคำถาม

ธรรมเป็นเหตุ เป็นปัจจัยของธรรมที่เป็นเหตุ โดยฐานะเป็นปัจจัยคือเหตุ ได้แก่
ความไม่โลภ เป็นปัจจัยของความไม่คิดประทุษร้าย ของความไม่หลง โดยฐานะเป็นปัจจัย
คือเหตุ ฯ ล ฯ

๒. สเหตุทุกะ หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีเหตุ

(๑) ปฏิจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยธรรมที่มีเหตุ ธรรมที่มีเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย คืออาศัยขั้น ๑
ที่มีเหตุ เกิดขั้น ๓ อาศัยขั้น ๒ เกิดขั้น ๒ ฯ ล ฯ

วาระอื่น ๆ อนุโลมตามที่กล่าวมาแล้ว

^๑ โปรดดู เหตุโคจรณะ ในหน้า ๙๗๕

๓. เหตุสัมปยุตตทุกะ หมวด ๒ แห่งธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ

(๑) ปฏิจจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ (เกิดดับพร้อมกันกับเหตุ) ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย ฯ ล ฯ

วาระอื่น ๆ อนุโลมตามที่กล่าวมาแล้ว

๔. เหตุสเหตุกทุกะ หมวด ๒ แห่งเหตุและธรรมที่มีเหตุ

(๑) ปฏิจจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยเหตุและธรรมที่มีเหตุ เหตุและธรรมที่มีเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย คืออาศัยความไม่โลก เกิดความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่หลง ฯ ล ฯ

วาระอื่น ๆ อนุโลมตามที่กล่าวมาแล้ว

๕. เหตุเหตุสัมปยุตตทุกะ หมวด ๒ แห่งเหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ

(๑) ปฏิจจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยเหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ เหตุและธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย คืออาศัยความไม่โลก เกิดความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่หลง ฯ ล ฯ

วาระอื่น ๆ อนุโลมตามที่กล่าวมาแล้ว

๖. น เหตุสเหตุกทุกะ หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีไช้เหตุ แต่มีเหตุ

(๑) ปฏิจจวาร วาระว่าด้วยการอาศัย

อาศัยธรรมที่มีไช้เหตุแต่มีเหตุ ธรรมที่มีไช้เหตุแต่มีเหตุย่อมเกิดขึ้น เพราะเหตุเป็นปัจจัย ฯ ล ฯ

วาระอื่น ๆ อนุโลมตามที่กล่าวมาแล้ว

(หมายเหตุ : ถ้าท่านผู้อ่านย้อนไปอ่านข้อความในหน้า ๙๗๕ ข้อ ๒. แม่บทหรือบทตั้งว่าด้วยกลุ่มเหตุ (เหตุโคจรจก) แล้ว จะรู้สึกว่พระไตรปิฎก เล่ม ๔๒ นี้ นำกลุ่มเหตุ ซึ่งแยกออกเป็น ๖ หัวข้อนั้น มาตั้งเป็นบทยีน แล้วนำข้อความเรื่องปัจจัย มาเป็นบทสอดผสมให้กลมกลืนกัน ต่อจากนั้นก็ได้นำกลุ่มธรรมะอื่น ๆ ที่ถัดกันไป มาเป็นบทยีนอีกจนจบชุด ต่อไป จะแสดงเฉพาะหัวข้อให้เห็น จะไม่ตั้งวาระอีก ฟังทราบว่าวิจัดวาระเช่นเดียวกันกับที่แล้ว ๆ มา)

รายการบทตั้ง จัดเป็นหมวด

(โปรดดูข้อความตั้งแต่หน้า ๙๗๕ ข้อ ๒ ถึง ข้อ ๑๐ ประกอบด้วย และเพื่อให้เห็นง่าย จะเริ่มย้อนกล่าวกลุ่มเหตุที่กล่าวมาแล้วด้วย จะถือว่าข้อความต่อไปนี้เป็นการช่วยขยายรายละเอียดในหน้า ๙๗๕ - ๙๗๖ ก็ได้^๑)

ธรรมหมวด ๒

๑. กลุ่มเหตุ หรือเหตุโคจรจะมี ๖ คู่

(๑) หมวด ๒ แห่งเหตุ คือธรรมที่เป็นเหตุคู่กับธรรมที่มีสาเหตุ (น เหตุ)

(๒) หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีเหตุ คือ

ธรรมที่มีเหตุ (สเหตุกะ) คู่กับ

ธรรมที่ไม่มีเหตุ (อเหตุกะ)

(๓) หมวด ๒ แห่งธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ คือ

ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ (เหตุสัมปยุต) คู่กับ

ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยเหตุ (เหตุวิปยุต)

(๔) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นเหตุและมีเหตุ คือ

ธรรมที่เป็นเหตุและมีเหตุ คู่กับ

ธรรมที่มีเหตุ แต่มีสาเหตุ

(๕) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ คือ

ธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ คู่กับ

ธรรมที่สัมปยุตด้วยเหตุ แต่มีสาเหตุ

(๖) หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีสาเหตุ แต่มีเหตุ คือ

ธรรมที่มีสาเหตุ แต่มีเหตุ คู่กับ

ธรรมที่มีสาเหตุ และไม่มีเหตุ

^๑ ความจริงในที่นี้ก็มีข้อความพิสดารอยู่เหมือนกัน แต่ได้ยกกล่าวไว้เพียงบางบท แต่ถือโอกาสนำหัวข้อที่มีได้กล่าวไว้ในที่นี้มากล่าวให้เต็มอีกครั้งหนึ่งในที่นี้

๒. กลุ่มธรรม ๒ ข้อที่ไม่สัมพันธ์กัน คู่ย่อย หรือจุฬินตรทุกะมี ๗ คู่

- (๑) หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีปัจจัย คือ
 - ธรรมที่มีปัจจัย (สับปัจจัยะ) คู่กับ
 - ธรรมที่ไม่มีปัจจัย (อับปัจจัยะ)
- (๒) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง คือ
 - ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง (สังขตะ) คู่กับ
 - ธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง (อสังขตะ)
- (๓) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เห็นได้ คือ
 - ธรรมที่เห็นได้ (สนิทัสสนะ) คู่กับ
 - ธรรมที่เห็นไม่ได้ (อนิทัสสนะ)
- (๔) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ถูกต้องได้ คือ
 - ธรรมที่ถูกต้องได้ (สับปฏิฆะ) คู่กับ
 - ธรรมที่ถูกต้องไม่ได้ (อับปฏิฆะ)
- (๕) หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีรูป คือ
 - ธรรมที่มีรูป (รูปี) คู่กับ
 - ธรรมที่ไม่มีรูป (อรูปี)
- (๖) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นโลกียะ คือ
 - ธรรมที่เป็นโลกียะ คู่กับ
 - ธรรมที่เป็นโลกุตตระ
- (๗) หมวด ๒ แห่งธรรมที่บางคนพึงรู้ได้ คือ
 - ธรรมที่บางคนพึงรู้ได้ (เกนจิ วิญญูญะ) คู่กับ
 - ธรรมที่บางคนไม่พึงรู้ได้ (เกนจิ น วิญญูญะ)

๓. กลุ่มอาสวะ คือกิเลสที่ต้องสันดาน หรืออาสวโคจจกะมี ๖ คู่

- (๑) หมวด ๒ แห่งอาสวะ คือ
 - ธรรมที่เป็นอาสวะ คู่กับ
 - ธรรมที่ไม่มีอาสวะ
- (๒) หมวด ๒ แห่งธรรมที่มีอาสวะ คือ
 - ธรรมที่มีอาสวะ (สาสวะ) คู่กับ
 - ธรรมที่ไม่มีอาสวะ (อนาสวะ)

- (ก) หมวด ๒ แห่งธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ คือ
ธรรมที่สัมปยุตด้วยอาสวะ (อาสวสัมปยุต) คู่กับ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยอาสวะ (อาสววิปยุต)
- (ข) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นอาสวะ แต่ไม่มีอาสวะ คือ
ธรรมที่เป็นอาสวะ แต่ไม่มีอาสวะ คู่กับ
ธรรมที่มีอาสวะ แต่ไม่มีอาสวะ
- (ค) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ คือ
ธรรมที่เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ คู่กับ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยอาสวะ และไม่มีอาสวะ
- (ง) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยอาสวะ แต่มีอาสวะ คือ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยอาสวะ แต่มีอาสวะ คู่กับ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยอาสวะ และไม่มีอาสวะ

๔. กลุ่มสัญญาโญชน์ คือกิเลสที่ผูกมัด หรือสัญญาโญชนโคจจกะมี ๖ คู่

- (๑) หมวด ๒ แห่งสัญญาโญชน์ คือ
ธรรมที่เป็นสัญญาโญชน์ คู่กับ
ธรรมที่มีใช้สัญญาโญชน์
- (๒) หมวด ๒ แห่งธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ คือ
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ (สัญญาโญชนียะ) คู่กับ
ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ (อสัญญาโญชนียะ)
- (๓) หมวด ๒ แห่งธรรมที่สัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ คือ
ธรรมที่สัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ (สัญญาโญชนสัมปยุต) คู่กับ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ (สัญญาโญชนวิปยุต)
- (๔) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นสัญญาโญชน์ และเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ คือ
ธรรมที่เป็นสัญญาโญชน์และเป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ คู่กับ
ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งสัญญาโญชน์ แต่มิใช่สัญญาโญชน์
- (๕) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นสัญญาโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ คือ
ธรรมที่เป็นสัญญาโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ คู่กับ
ธรรมที่สัมปยุตด้วยสัญญาโญชน์ แต่มิใช่สัญญาโญชน์

- (๖) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยสัญญา แต่เป็นที่ตั้งแห่งสัญญา คือ
 ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยสัญญา แต่เป็นที่ตั้งแห่งสัญญา คู่กับ
 ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยสัญญา และไม่เป็นที่ตั้งแห่งสัญญา

๕. กลุ่มคันถะ คือกิเลสที่ร้อยรัด หรือคันถโคจจนกะมี ๖ คู่

มีวิธีจัดประเภทอย่างเดียวกันกับข้อ ๔ กลุ่มสัญญา
 ต่างแต่เปลี่ยนคำว่า สัญญา เป็นคันถะ เท่านั้น

๖. กลุ่มโอะฆะ คือกิเลสที่ห้าสตรวิหัจฉมลงในวัฏฏะ

คือความเวียนหน่วยตายเกิด หรือ โอะฆโคจจนกะ มี ๖ คู่

มีวิธีจัดประเภทอย่างเดียวกับสัญญา

๗. กลุ่มโยคะ คือกิเลสเครื่องประกอบหรือผูกสตรวิในวัฏฏะ หรือโยโคจจนกะ มี ๖ คู่

มีวิธีจัดประเภทอย่างเดียวกับกลุ่มสัญญา

๘. กลุ่มนีวรณ์ คือกิเลสอันกั้นจิต หรือนีวรณ์โคจจนกะ มี ๖ คู่

มีวิธีจัดประเภทอย่างเดียวกับสัญญา

๙. กลุ่มปรามาส คือกิเลสเครื่องจับต้องในทางที่ผิดความจริง มี ๕ คู่

(๑) หมวด ๒ แห่งปรามาส คือ

ธรรมที่เป็นปรามาส คู่กับ

ธรรมที่มีใช่ ปรามาส

(๒) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ถูกจับต้อง คือ

ธรรมที่ถูกจับต้อง (ปรามัญญะ) คู่กับ

ธรรมที่ไม่ถูกจับต้อง (อปรามัญญะ)

(๓) หมวด ๒ แห่งธรรมที่สัมปยุตด้วยปรามาส คือ

ธรรมที่สัมปยุตด้วยปรามาส (ปรามาสสัมปยุต) คู่กับ

ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยปรามาส (ปรามาสวิปยุต)

- (๔) หมวด ๒ แห่งธรรมที่เป็นปรามาสและถูกจับต้อง คือ
ธรรมที่เป็นปรามาสและถูกจับต้อง คู่กับ
ธรรมที่ถูกจับต้อง แต่ไม่เป็นปรามาส
- (๕) หมวด ๒ แห่งธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยปรามาส แต่ถูกจับต้อง คือ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยปรามาส แต่ถูกจับต้อง คู่กับ
ธรรมที่ไม่สัมปยุตด้วยปรามาส และไม่ถูกจับต้อง

จบความย่อแห่งพระไตรปิฎก เล่ม ๔๒

มูลนิธิพระปริยัติกิจเพื่อประชาชน
เอกสารเพื่อการอ่านทำนอง
ห้ามนำไปจัดพิมพ์เพื่อการค้า และแสวงหากำไรใดๆ